

Bláha, Josef

**Archeologické poznatky ke stavební konstrukci nejstarších
měšťanských domů v Olomouci**

Archaeologia historica. 1999, vol. 24, iss. [1], pp. 189-[213]

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140332>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Archeologické poznatky ke stavební konstrukci nejstarších měšťanských domů v Olomouci

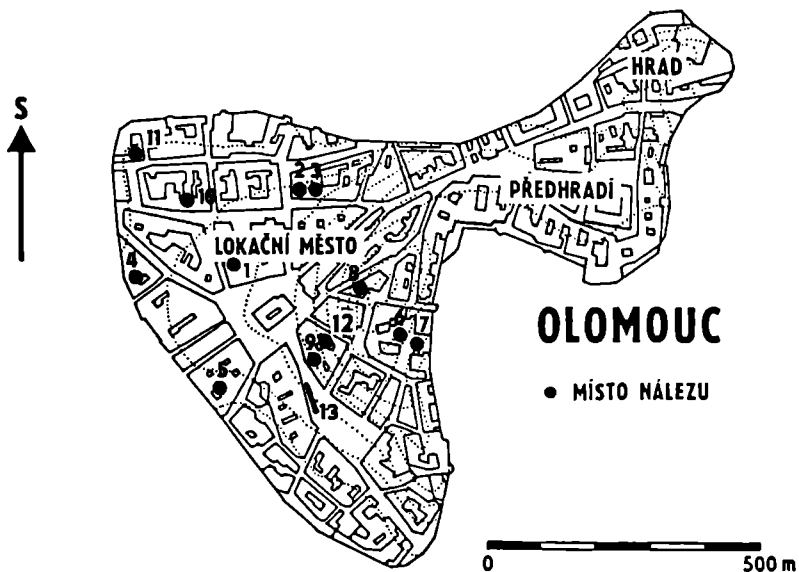
JOSEF BLÁHA

I. Úvod – k dokladům raně středověkých obydlí v Olomouci

Nejstarším bezpečným poznatkem o stavební konstrukci raně středověkých obydlí v Olomouci je nález téměř kompletního břevna – kulatiny, které se ve vlhkém prostředí poměrně velmi dobře dochovalo a prokazuje přítomnost roubených obytných budov, jimiž byla mj. zastavěna plocha opevněného předvelkomoravského ústředí z konce 7.–poč. 9. stol., objeveného na jižním předměstí Povel (Zikova ul. – lokalita I). Tento poznatek pro uvedené osídlení vyplynul ostatně i z důkazu „ex silentio“, když na odkryté ploše cca 3 900 m čtverečních byly dokumentovány výlučně zahlobené objekty hospodářských či jiných sídlištních funkcí. Totéž zjištění se týká i v bezprostřední blízkosti zmíněné fortifikace zkoumaného jejího otevřeného předhradí – lokality II, u něhož však předpokládáme přežívání ještě do průběhu 9. stol. (Bláha 1988, 160, obr. 4–5). O přítomnosti nadzemních roubených domů na plochách obou jmenovaných osídlených poloh pak již jen nepřímě svědčily, kromě otisků kulatiny na zlomech mazanice, rozsáhlejší mělké či hlubší amorfní prohlubně – zřejmě stopy jejich prošlapaných podlah.

Blížší pozornost nelze při této příležitosti věnovat ani problematice charakteru obydlí pokud se týče časně slovanského a následného staro- i středohradištního osídlení na území historického jádra Olomouce – výzkumy, které zde provádí již 25 let archeologický tým Památkového ústavu, neprokázaly prozatím ani na fragmentech od raného středověku neporušeného terénu bezpečné stopy zahlobených chat. Tento poznatek se týká především plochy pozdějšího suburbia přemyslovské Olomouce, kde se tudíž vlastně opakovala situace zjištěná na shora uvedené lokalitě Povel (ve zprávě o výzkumu v Pekařské ul. za r. 1983 jsme sice konstatovali možnost přítomnosti torza zahlobené chaty 70/83 ze 6. stol. – srv. Bláha 1984, 135 – pokračování odkryvu v dalším roce však tento předpoklad nepotvrdilo).

I pro 10.–1. pol. 13. stol. lze, ovšem opět jen s výhradou, vyslovit názor, že i v této době rozptýlená zástavba suburbia doby přemyslovské sestávala ponejvíce z nadpovrchových, opět nejspíše dřevěných roubených staveb (srv. i Michna–Nekuda 1987, 87, 97–98). Existenci soliterních kamenných, vápennou maltou pojených obytných objektů, však tentokrát prokázal výzkum, prováděný v r. 1973 na staveništi OD Prior. Právě zde došlo k nálezům uvnitř nečleněné, mírně pod úroveň tehdejšího terénu zapuštěné obdélné stavby o vnějších rozměrech 6,1×4,9 m a síle zdiva 0,60–0,70 m. Objekt (1/73) řadíme do pozdněrománského období (v době lokace města ve 2. čtvrtině 13. stol. již nepochybně existoval) a z hlediska funkčního jej lze nejspíše interpretovat jako obytnou část velmožského dvorce, jehož existenci v blízkosti pozdějšího hlavního městského kostela sv. Mořice naznačují písemné, byť pozdní prameny z okruhu benediktinského opatství Hradisko, které zde mělo rovněž své pozemky (např. Bláha 1975, 283; Bláha 1977 a, 31–32 s lit.; Michna–Nekuda 1987, 99). Na zmíněném objektu u sv. Mořice bylo možno sledovat i pozoruhodné dřevěné prvky, vypovídající o technologii výstavby této v podstatě do základové jámy lité, na vápennou maltu bohaté stavby (žel právě tato část odkryté stavby byla těžce poškozena stavebními pracemi – naštěstí až po předchozí dokumentaci). Lze se jen dohadovat, kolik takovýchto masivních zděných staveb v suburbium pozdněro-

Obr. 1. Olomouc. Základní půdorysné schéma s vyznačenými lokalitami, o nichž je pojednááno v textu. Kreslil P. Večeřa.

mánské Olomouce existovalo (Michna–Nekuda 1987, 99) – prozatím se musíme spokojit se závěrem, že takovéto objekty zde nepochybně existovaly a, alespoň v případě královského a později fojtova dvorce u sv. Michala, šlo o obytná jádra sídelních jednotek sociálně vyšších vrstev. V uvedeném případě o tom svědčí některé archivní záznamy i prokazatelné stavební zbytky (např. Richter 1959, 170, tab. XVI.b).

Jinou otázkou je ovšem charakter obytných budov na převážně kanovníky, vikáři, úředníky, či bojovníky osídleném soudobém předhradí olomouckého přemyslovského hradu. V tomto směru prozatím výzkum nemohl přispět jakýmkoliv relevantními poznatky. Zde jde nesporně o námi naléhavě vnímané desideratum, zvláště když si dobře uvědomujeme, že toto z hlediska sociálního i kulturně-civilizačního statutu nadřazené prostředí mohlo např. i z hlediska použitých stavebních technologií ovlivňovat, ovšem jistě jen do určité míry, jak nejstarší (pozdněrománskou?), tak i polokační měšťanskou architekturu v Olomouci.

Nicméně dosud s velkou intenzitou probíhající výzkum tohoto města přinesl i řadu poznatků, týkajících se bezprostředně tématu i časovému vymezení našeho příspěvku. V textu dotčené lokality jsou vyznačeny na zjednodušeném půdorysu města (obr. 1) – zastoupeny jsou jak okrajové polohy při hradbách (obr. 1:4–7, 11), tak místa nacházející se ve vlastním jádru tohoto poměrně komplikovaného sídlištního útvaru a to poblíž tržišť i hlavních komunikací (obr. 1:1–3, 8–10, 12).

II. Soupis nejdůležitějších objektů

Po městské lokaci, probíhající stupňovitým způsobem (Bláha 1995, 7–14), byly kromě náměstí, bloků domů a ulic vytýčeny jednotlivé arey, oddělené v 13. stol., jak ukázal výzkum v Pekařské ul. č. 9 (obr. 1:3), košatinovými ploty.

Pokud se týče vlastní zástavby jednotlivých parcel, jejich konstrukcí i dislokace, je třeba uvést, že poznatky v tomto směru byly získávány dlouhodobě a, vzhledem ke značné technické i metodické náročnosti provádění záchranných archeologických akcí v prostředí historického městského jádra s více jak půl druhého tisíciletí trvajícím vývojem, velmi

Obr. 2. Olomouc – půdorysný plán východní části archeologicky zkoumané plochy staveníště OD Prior (Mořické náměstí a ulice Úzká) s vyznačenými objekty. Kreslil P. Večeřa.

klopotnými cestami. V krátkosti bychom se zde pokusili načrtnout současný stav či stupeň našeho poznání daného problému a ovšem i cesty, kterými jsme k němu dospěli.

1. Mořické náměstí – ul. 8. května a ul. 28. října. Staveníště OD Prior – I. etapa. Výzkum v r. 1973 (obr. 1:1).

Tento výzkum probíhal za svrchovaně obtížných podmínek, kdy na prozkoumání rozsáhlé plochy s nálezy, jejichž množství, kvalita a vypovídací potenciál byly v tehdejší době v Olomouci naprosto nečekané, byl státními a především politickými orgány vymezen nesmyslně a z odborného hlediska neúnosně krátký časový termín. Výzkum byl nakonec mocensko-politickými prostředky předčasně ukončen, čímž došlo k rozsáhlým a téměř katastrofálním kulturně-historickým ztrátám. Tyto okolnosti se, žel, promítly ve výsledcích, týkajících se i zde sledované problematiky: řada příslušných objektů byla prozkoumána jen torzovitě a množství závažných dat i detailů se již nepodařilo v terénu získat. K obdobným problémům došlo, ovšem již s méně tíživými dopady i v případě předstíhového odkryvu na staveníšti II. etapy výstavby téhož obchodního domu, který byl prováděn v bezprostřední návaznosti na výzkum předešlý v r. 1978–1979 (srv. níže).

1.1. Při průzkumu a dokumentaci západního profilu již zčásti vybagrované stavební jámy byl zjištěn, ovšem již jen v podélném řezu, nahoře cca 4 m dlouhý a minimálně 0,90–1,0 m do prehistorických vrstev a hlinitopísčitého podloží zahloubený objekt s rovným dnem a svislými stěnami (LXXXI/73), nacházející se na rozhraní stavební čáry domu čp. 469 v ul. 28. října. Jeho původní hloubku nebylo možno z profilu zjistit – po zániku funkce obj. LXXXI/73 došlo totiž nepochybně, zřejmě ve 14. stol., k úpravě (snížení) terénu a to asi v souvislosti se štetováním přilehlé frekventované ulice (dnešní ul. 28. října). Z časových důvodů nebylo možno provést další odkryv zahloubení mimo plochu staveníště, který by umožnil přesněji interpretovat vztah tohoto evidentně „zemnicovitého“ útvaru ke

zmíněné uliční čáře, resp. k parcele uvedeného domu. Nezískali jsme tudíž ani bližší poznatky o dalších rozměrech, půdorysu, ani podrobnosti o případně dochovaných stopách původní konstrukce tohoto objektu. Museli jsme se zde omezit jen na odběr vzorků keramiky z výplně, které lze pouze rámcově zařadit do průběhu 13. stol.

1.2. Východně od pozdněrománského domu I/73 na parcele domu č.p. 473 byla v těsné jeho blízkosti zjištěna obdélná (1,45 m široká a v delší ose minimálně 1,50 m dlouhá) jáma XXV/73 (obr. 2:XXV/73). Její zmíněná delší osa však byla dle povrchového pozorování při začištěvání terénu nepochybně ještě výrazně větší (cca 2,50–3,0 m) – v jižní části však byla nejpozději v době kolem r. 1350 zcela zdevastována mladší lomovým kamenem vyzděnou odpadní jámkou XL/73, resp. XI–73.

V průběhu preparace výplně tohoto objektu se nad úrovní dna začaly objevovat chaoticky nahromaděné prvky zřícené konstrukce výdřevy jeho stěn (prkna o š. 18–25 cm spolu s kůly o průměru 5–7 cm) – na stěně severní byly dokonce zjištěny, byť v silně rozloženém stavu, její souvislejší zbytky (kůly a za nimi horizontálně ukládaná prkna). Na západní straně pak bylo možno pozorovat čookami žlutého jilu silně promísenou hlínu – šlo zřejmě o izolační vrstvu, vyplňující z vnější strany základovou jámu zmíněné výdřevy. Keramiku nalezenou na úrovni podlahy, či těsně nad ní, je možno zařadit do 2. pol. 13. stol. (redukčně vypálené „kolonizační“ zboží). Závěrem lze konstatovat, že se v tomto případě jedná o prostě a nepřilíh trvale konstruovaný sklep, jehož podlaha (jílové podloží kryté zřejmě rovněž prkny) se nacházela v hloubce minimálně 2 metrů od předkládané tehdejší úrovně terénu.

2. Školní ul. č.o. 2 (původně Dolní nám. č.p. 198). Úprava terénu dvora. Záchranný výzkum v r. 1976 (obr. 1:12).

Záchranný výzkum proběhl v nejvýchodněji položené, tzn. nejzazší tílní části původní rozlehlé parcely bohatého kramářského domu č.p. 198 na Dolním nám. (nyní dvůr domu č.o. 2 v ul. Školní), tj. více jak 50 m od uliční čáry uvedeného domu na Dolním nám. Zčištěn a dokumentován byl směrem SSV–JJZ probíhající a již zčásti odbagrováný profil, představující 4,00–4,40 m mocné kulturní souvrství. Na značně nerovném a zčásti zřejmě již v předlokační době vylámaném skalním podloží spočívala místy až dvoumetrová vrstva „hnojného“ charakteru, nabitá dochovanými organickými zbytky, včetně velkého množství odštěpků a třísek dřeva, svědčícího o intenzivní tesařské práci s tímto stavebním materiálem. Zlomky „kolonizační“ keramiky i další nálezy dovolují zařadit dobu vršení tohoto horizontu do průběhu celého 13. stol. Výrazný nárůst intenzity dřevěného odpadu byl registrován v horní třetině celého souvrství, která byla navíc, byť jen místně, oddělena od části spodní až 6 cm mocnou úpravou, sestávající z písku s ojedinělými kameny.

Právě v této horní třetině, dle keramiky průběžně v 2. pol. 13. stol. vršeného „hnojiště“ bylo odkryto a dokumentováno torzo JV nároží původně nadpovrchové dřevěné stavby (obj. 3/76), směřující zhruba k dnešní Školní ulici. Šlo o nárožní, dole rovný, hranolovitý (0,20×0,18 m) a do výšky 0,40 m dochovaný sloupek s okosenými hranami, do něhož byly zapuštěny základové prahy z kulatiny, na nichž se pak nepochybně vrstvila horizontálně do příslušných drážek v popsáném nárožním sloupku zasouvaná prkna stěny (ve stručné zprávě o výsledcích výzkumu se mylně hovoří o „srubové stavbě“ – srv. Bláha 1977b, 66). Tato prkna se dochovala pouze v silně ztrouchnivělých torzech (obr. 3), zatímco kulatinové prahy bylo možno dobře sledovat v délce 0,90 m směrem k SZZ a 0,30 m směrem k SSV. Stavba neznámé, vzhledem k poloze však nejspíše hospodářské funkce, byla uvnitř dlážděna plochými kameny, zapuštěnými do jílovité vrstvy promísené šterkem. Nadložní, zhruba dvacetimetrový horizont odpadu drobtovité struktury, již obsahoval hojnou příměs lomového kamene a keramiku 14. stol. (podrobný popis nálezové situace je podán v příslušné nálezové zprávě z 27. 3. 1979, uložené v archivu PÚOI). V této době tedy již popisovaný obj. 3/76 zcela nepochybně neexistoval.

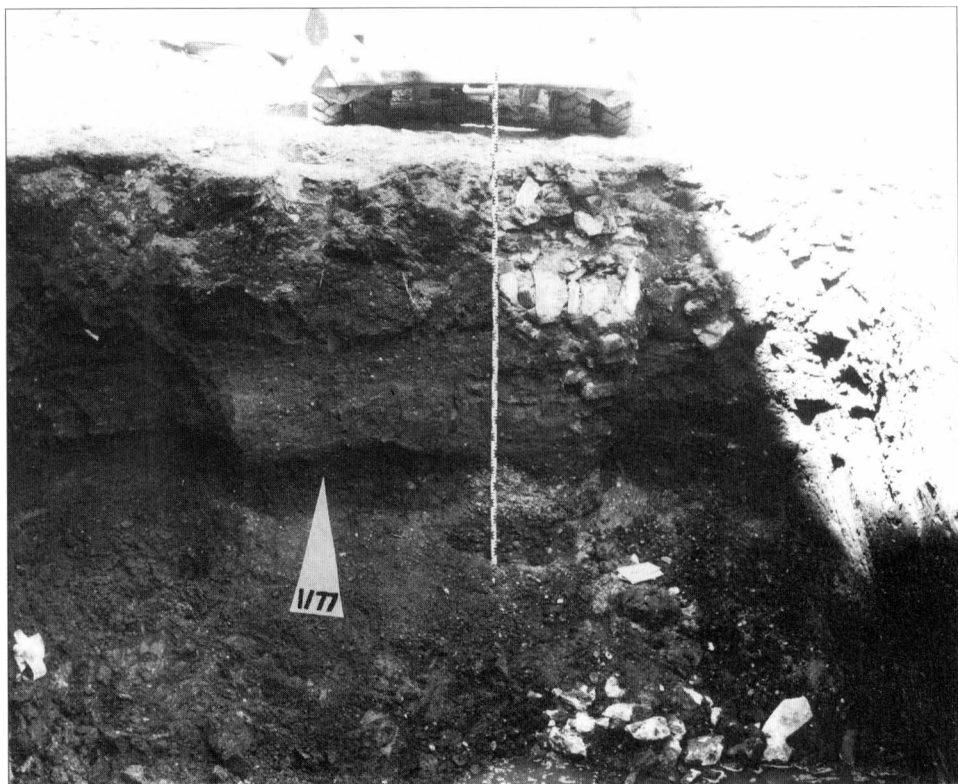
Obr. 3. Olomouc - Školní ul. č.o. 2 (původně Dolní nám. č.p. 198). Fragment nároží dřevěné stavby (objekt 3/76) – pohled od jihozápadu. Foto J. Bláha.

Význam a výpovědní hodnota tohoto malého a nepříliš atraktivního nálezu torza dřevěné stavby spočívá především v tom, že představuje (oproti dřevěným článkům z obj. 14/78, nalezeným na staveništi OD Prior – srv. sub 5.2.) pokročilejší stavební techniku: mizí do země zapuštěné kůly a vzniká již čistě nadzemní drážková konstrukce s deskovou horizontálně kladenou výplní a jedná se tudíž o další krok směrem ke klasické hrázděné technice. Ta však musí vykazovat navíc i uzavřené příhrádky („fachy“), přídatné sloupky, prahy, vaznice, vzpěry a paždíky s výplní z flexibilního materiálu, jako je např. košatina ohozená hlinou, nebo dřevěný skelet vyplněný cihlami, či kameny (k tomu podrobněji např. Binding–Mainzer–Wiedenu 1975, 14).

3. Sokolská ul. č.p. 581. Výkop základů pro nerealizovanou stavbu. Výzkum v r. 1977 (obr. 1:11).

V době zahájení záchranného výzkumu byla na dlouho nezastavěné parcele tohoto domu již vybagrována jáma o rozměrech cca 5×14 m a to do hloubky 2,70 m (sonda S 1/77). V nitru pozemku, ve vzdálenosti cca 20 m od dnešní stavební čáry Sokolské ulice, byl dokumentován zhruba ve V–Z směru probíhající profil zmíněné stavební jámy (Bláha 1978, 128; k dalšímu postupu stavebních prací na tomtéž pozemku srv. i Bláha 1979, 130–131; podrobnější popis situace je podán v nálezové zprávě ze dne 22. 12. 1978, uložené v archivu PÚO).

V jeho nejnižších partiích bylo zjištěno jílovité podloží, na němž spočívala 90 cm mocná vrstva kvartérního šterku prosyceného spodní vodou, stahující se zřejmě do mír-

Obr. 4. Olomouc - Sokolská ul. č.p. 581. Severní profil kulturního souvrství zničeného odbagrováním. Vyznačena je tmavá výplň zahloubeného objektu I/77. Foto J. Bláha.

né deprese po povrchu uvedeného jílu. V nadloží pak následoval 30 cm mocný horizont „pohřbeného“ předlokačního humusu, resp. ornice, z její dochované úrovně povrchu byl až do podložního štěrku zapuštěn 0,60–0,70 m hluboký objekt s rovným dnem, zachycený na řezu (obj. I/77 – srv. obr. 4). Jeho minimální dokumentovaný rozměr činil 2,60 m (západní část zahloubení zasahovala mimo obvod stavební jámy a za daných okolností průběhu výzkumu již nebylo možno rozšířit odkryv archeologickou formou). Výplň objektu byla černohnědá humusovitá hlína s přimíseným štěrkem, obsahující kromě keramiky rámcově datované do průběhu celého 13. stol. i deformovanou esovitou záušnici většího průměru, vyrobenou z mosazi, či bronzu. Na povrchu ornice, přiléhající v době jeho funkce k obj. I/77, byl v úseku 0,60–0,70 m zjištěn až 6 cm mocný požárový horizont (přepálená mazanice s uhlíky a popelem), který na okraji výplně již zasypané jámy přecházel v kompaktní vrstvu rozdrobeného žlutého jílu, která mírně o 10–15 cm poklesala směrem ke středu popisovaného objektu. Z dané nálezové situace nevyplývá jednoznačně souvislost zániku „polozemnice“ (?) I/77 s dokumentovaným požárem – jako pravděpodobnější se jeví časová následnost: požár – zbudování, funkce a intencionální zánik objektu – jílovitá úprava, související s následovným planýrováním terénu.

Směrem východním byl v odstupu cca 1,80 m zjištěn okraj dalšího podobně zahloubeného objektu (VI/77), k jehož půdorysným parametrům i rozměrům se nemůžeme vyjádřit.

V nadloží obou objektů se nacházela 0,5–0,6 m mocná kulturní vrstva, datovaná (kromě keramické příměsi z 13. stol.) do průběhu celého 14. stol. Na jejím povrchu pak byly zjištěny stopy dalšího požáru, který lze předběžně datovat do doby kolem r. 1400.

Nelze vyloučit, že archeologické doklady osídlení 13. stol. z této původně předměstské části Olomouce (v pozdním středověku zvané Bělidla), která byla až r. 1525 zahrnuta do městských hradeb (Dudík 1858, 6; Richter 1959, 127, 130), poskytují ze sociálně-topografického hlediska pozoruhodné svědectví: těsně za hranicemi lokačního města, ve svrchovaně nepříznivých hydrogeologických podmínkách, vznikla téměř souběžně s tímto lokačním aktem osada (r. 1271 získal toto území od kláštera Hradisko fojt Friedrich – srv. Teige 1894, 54; Nešpor 1936, 31–32, 39, 88). I vzhledem k prozatím sporým uvedeným prvním poznatkům o její existenci lze vyslovit hypotézu, zda se v tomto případě nejednalo o sídlíště z areálu lokovaného města „vysunuté“ části autochtónního slovanického obyvatelstva původního suburbia olomouckého hradu. Určitou indicií by v tomto směru mohl být mj. i zmíněný nález esovitě záušnice ve výplni objektu I/77. Touto problematikou se však budeme zabývat na jiném místě.

4. Barvířská ul. – tř. Svobody. Staveniště spořitelny. Výzkum v r. 1976–1978 (obr. 1:4).

V uvedených letech proběhl pod vedením P. Michny velkoplošný předstihový odkryv části bloku domů na nároží Barvířské a dnešní tř. Svobody. Celá pozoruhodně zachovaná půdorysná situace byla zmíněným autorem několikrát důkladně stavebněhistoricky interpretována (např. Michna 1982; Michna 1988; Michna 1988; Michna–Nekuda 1987) s tím, že zde zjištěné tři zemnice (bez dokladů otopných zařízení) plnily svoji funkci téměř jedno století před r. cca 1350, následovalo asi půlstoleté intermezzo dřevěných nadzemních domů a až kolem r. 1400 je pak možno počítat s výstavbou nejstarších jednoprostorových kamenných obydlí (např. Michna 1982, 225, 228; Michna 1988, 256 s přehledným situačním plánem na obr. 2; k tomu i k modifikaci autorova funkčního výkladu zemnic např. Michna–Nekuda 1987, 102–105).

5. Mořické náměstí – ul. Úzká a ul. 28. října. Staveniště OD Prior – II. etapa. Výzkum v r. 1978–1979 (obr. 1:1).

Z hlediska naší problematiky nás nyní budou především zajímat „lokační“ objekty situované v nejj jižnější části zkoumané plochy staveniště II. etapy OD Prior a to v blízkosti nároží nyní podřadné ulice Úzké (dříve Kostelní ul.) a Mořického náměstí, jehož prostranství ovšem plnilo od 12. do konce 18. stol., spolu s dalším okolím hlavního farního kostela sv. Mořice v románském suburbu a později i v lokačním městě, funkci nekropole. Stavební čáru ul. Úzké zde respektovaly zhruba v jedné východozápadní linii řazené 3 zahloubené, zhruba asi kvadratické objekty, které bylo možno dokumentovat ve značně různém stavu dochovaní (obr. 2:81/79, 14/78 a 43/78). Z tohoto důvodu také pouze o dvou z nich (14/78 a 43/78) víme, že měly vstupy prokazatelně z nitra parcely, tj. ze severu. K tomu je ještě nutno poznamenat, že uvedená situace i další poznatky jednoznačně vypovídají o tom, že v době lokace města byly arey náležející k uvedeným objektům orientovány k ulici Úzké a že až zřejmě v pozdějším středověku došlo k podstatným proměnám jejich velikosti i struktury zástavby, které vyvrcholily v novodobém sloučení s parcelou domu čp. 464 v ul. 28. října. Překvapením je do určité míry objev objektu 81/79, nacházejícího se již na ploše Mořického nám., tj. pozdějšího hřbitova. Na tomto, ale i jiných příkladech z Olomouce je patrné, že i lokaci konstituovaná síť ulic a jejich stavebních čar, či dokonce vyměření bloků, byly zvl. v prvním století života v zásadě „dřevěného“ města relativně značně nestabilními veličinami – zde však není místo pro detailnější analýzu tohoto problému.

5.1. Objekt 43/78 se dochoval jako torzo – byl značně narušen pozdějšími výkopy, mj. i čtvercovou odpadní jámkou z průběhu 14. stol. Půdorys (obr. 2:43/78, podrobněji srv. Michna 1988, obr. 11) nebyl zdaleka přesným čtvercem – šlo spíše o jakýsi mírně trapézovitý, minimálně 1,20 m od původního povrchu zahloubený útvar, přičemž dokumentována mohla být pouze jeho jižní a východní strana s délkami 4,15 m a 4,40 m (zde je nutno opravit údaje uváděné jinde v literatuře – srv. Michna 1988, 273). Patrný byly

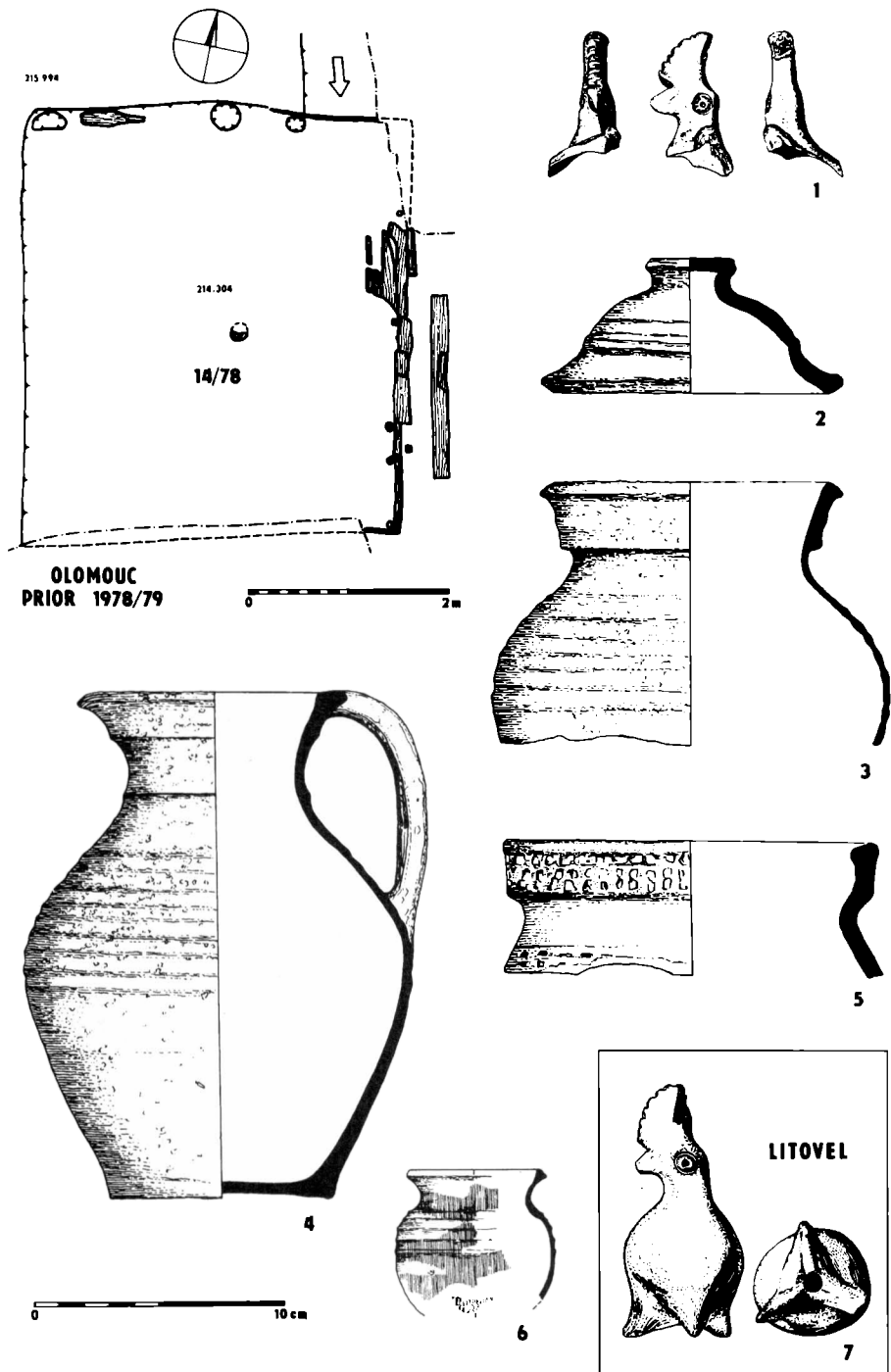

Obr. 5. Olomouc - Úzká ul. (staveniště OD Prior). Vypreparované torzo zahloubeného objektu 43/78 s vyznačeným vstupem. Pohled od jihovýchodu. Foto J. Bláha.

výrazné stopy po kůlech v rozích a uprostřed stěn, stejně jako ztrouchnivělé zbytky vydřevení na jižní straně. Vstup do objektu byl na severovýchodě, tj. z nitra parcely (obr. 5). V zásypu byla nalezena keramika z průběhu 13. stol., kdy lze počítat i s jeho zánikem.

5.2. V odstupu 3,65 m směrem V od objektu 43/78 byla odkryta další zhruba kvadratická, resp. mírně obdélná zahloubená jáma – objekt 14/78 se středovým sloupem, a rozměry půdorysu 4,25 (SJ)×3,80 (VZ) m (obr. 2:14/78). Jeho jílovitá podlaha se nacházela v úrovni minimálně mezi 0,85–1,15 m pod nivó původního terénu (obr. 6–7; i o tomto objektu dosavadní literatura uvádí nepřesné údaje – srv. Michna 1988, 273).

Půdní prostředí bylo v případě tohoto objektu různé kvality: zatímco na SV straně, kde byl vstup, se zachovaly jen sporé zbytky původní výdřevy stěn, včetně kůlových jam s fragmenty zteřelého dřeva (obr. 8), ve vlhčím JV rohu bylo možno dokumentovat prkenné stěny včetně fixujících kůlů in situ (obr. 9). Při dalším odkryvu bylo na vnější straně výplně základové jámy možno pozorovat v jejích spodních partiích uložené fragmenty a 1 celý kus takovýmito druhotným způsobem využitých dřevěných konstrukčních článků (obr. 9–10), evidentně tudíž pocházejících ze starších dřevěných staveb. Dle nalezeného materiálu ve výplni – kromě množství ševcovského odpadu šlo např. o soubor keramických fragmentů, které bylo možno zčásti i rekonstruovat (obr. 6:2–6), stejně jako např. o zlomek plastiky kohoutka, jehož identický, ovšem kompletní exemplář byl zachráněn v blízké Litovli (obr. 6:1, 7; Goš 1988, 187–188, obr. 3). K zániku objektu dle toho do-

Obr. 6. Olomouc - Úzká ul. (staveniště OD Prior). Půdorys zahloubeného objektu 14/78 a výběr nálezů z jeho výplně (1-6). Litovel - nález kompletně zachovaného chřestítka z kaolinické hlíny (7) - fragment identického exempláře byl nalezen ve výplni objektu 14/78 (1). Kresba E. Pražáková a P. Večeřa.

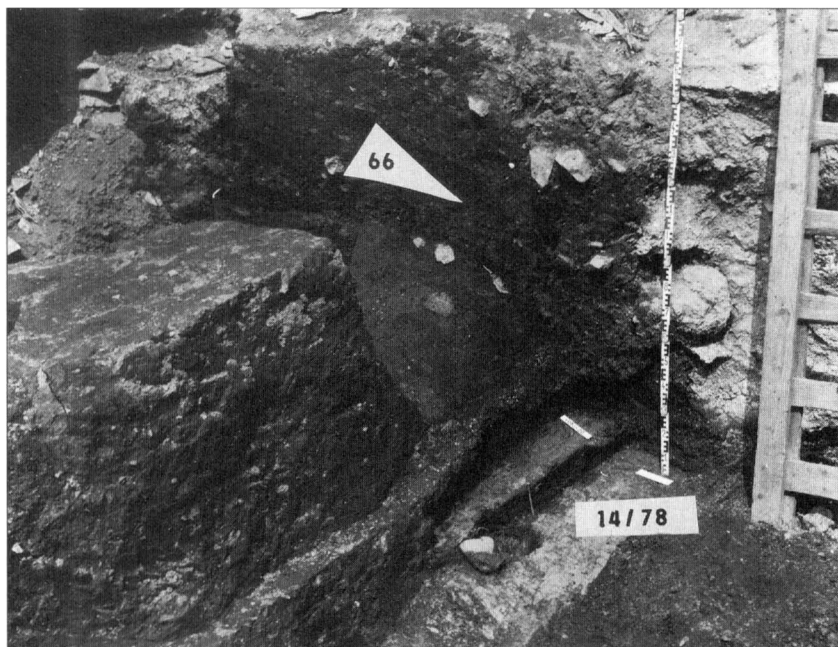
Obr. 7. Olomouc - Úzká ul. (staveniště OD Prior). Postup preparace zahloubeného objektu 14/78, v jehož vlhké výplni se zachovaly části dřevěných konstrukcí, středový sloup i in situ dochovaná prkna výtuby stěny v jihovýchodním rohu objektu (srv. šipka). Pohled od severozápadu. Foto J. Bláha.

šlo v době kolem r. 1300 a to požárem (k tomu srv. níže) – na rozdíl od zřejmě o několik desetiletí dříve doslouživšího obj. 43/78, kde doklady požáru zjištěny nebyly. Rovněž jako u 43/78 nebyly v případě obj. 14/78 při pečlivé preparaci jeho podlahy odkryty stopy jakéhokoliv otopného zařízení.

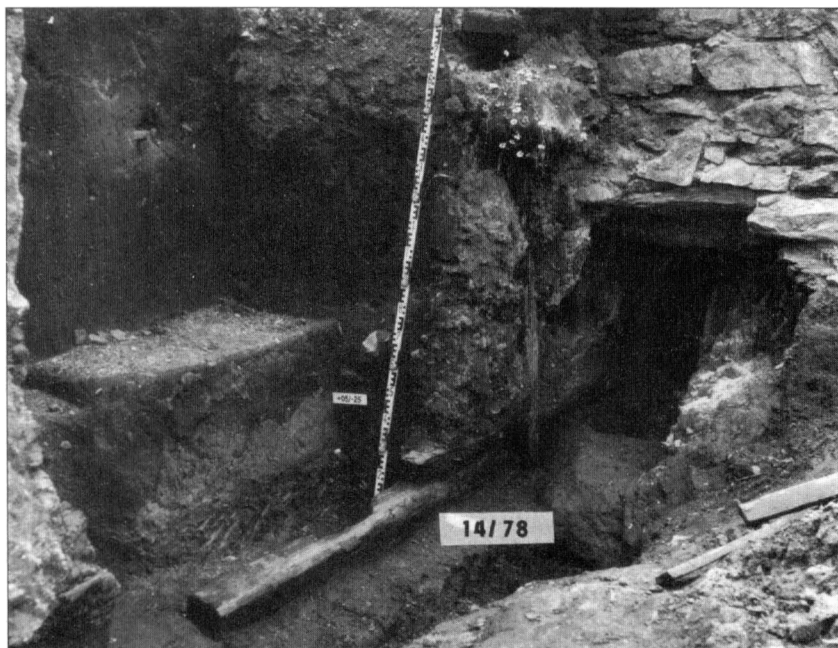
Z uvedeného vyplývá, že „zemnicovitý“ útvar 14/78 byl pouhou součástí komplikovanější prostorové dispozice nadzemního dřevohlinitého domu, který se nacházel v jeho bezprostřední blízkosti a to severněji v nitru parcely. Ačkoliv jeho půdorys nebylo možno, v důsledku četných pozdějších výkopů v těchto místech, blíže určit, o jeho existenci i funkční souvislosti s v době zmíněného požáru zaniklým obj. 14/78 svědčí spolehlivě podchycená stratigrafická situace v prostoru vstupu v SV části zahloubení: v podélném řezu jeho zásypem je zřetelně patrný prudký spád mocné vrstvy propálené mazanice, uhlíků a popele (kontext 66), tj. popožárových zbytků přilehlého nadzemního domu, která spadá až na dno zahloubeného obj. 14/78 (obr. 8).

V dnes již dávno zapadlé stručné zprávě o svrchu uvedených poznacích z výzkumu těchto „zemnicovitých“ sídlištních objektů (Bláha 1982, 196) byly jen ve výčtu zmíněny i charakteristiky v druhotné poloze nalezených dřevěných konstrukčních článků z obj. 14/78 (obr. 9–10). Na tomto místě považujeme za nutné podat o nich několik upřesňujících údajů – jde o:

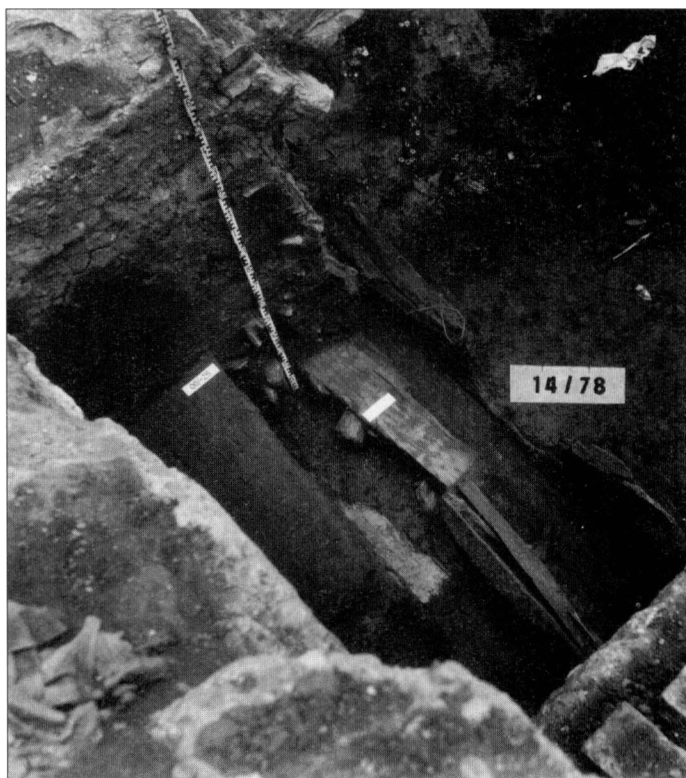
- a) hranolovitý práh či vaznici z jedlového dřeva o d. 1,87 m a průřezu 14×10 cm, který je u obou stran vykrojen pro fixaci mezi kulatinovými sloupky. Na jedné širší straně je opatřen šesti obdélnými a 3–4,5 cm hlubokými dlaby pro upevnění vertikálních

Obr. 8. Olomouc - Úzká ul. (staveniště OD Prior). Severovýchodní roh zahloubeného objektu 14/78 se vstupní rampou, která je zavalena do objektu spadající požárovou vrstvou s množstvím propálené mazanice, uhlíků a popela (kontext 66). Pohled od jihozápadu. Foto J. Bláha.

Obr. 9. Olomouc - Úzká ul. (staveniště OD Prior). Postup preparace jihovýchodního nároží objektu 14/78 s dochovanou dřevěnou výztuhou stěn a příslušnými kůly. Dole je patrný v základech druhotně použitý konstrukční článek – hranolovitý práh či vaznice z jedlového dřeva. Pohled od severozápadu. Foto J. Bláha.

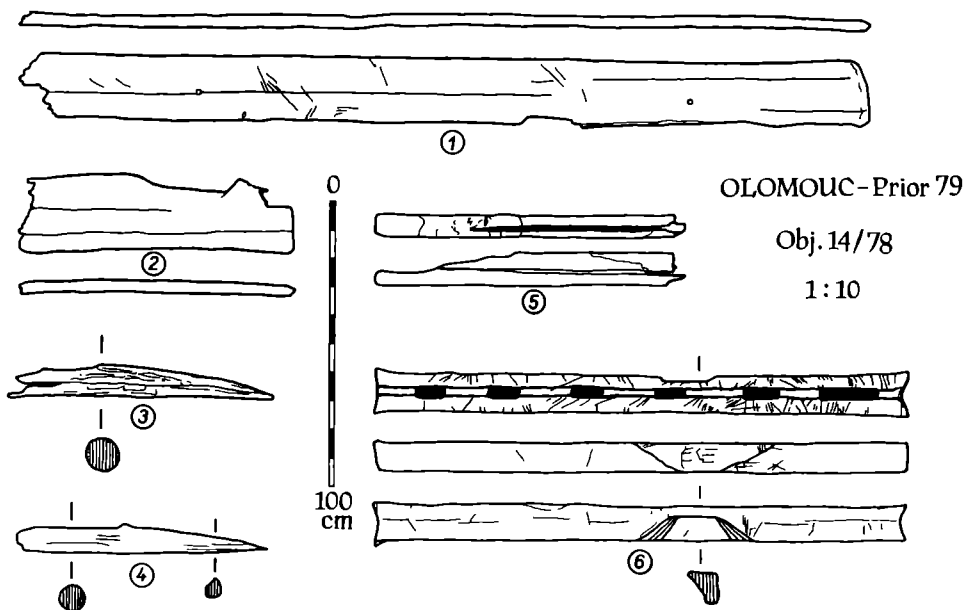

Obr. 10. Olomouc - Úzká ul. (staveniště OD Prior). Další etapa preparace východní stěny zahloubeného objektu 14/78. Kromě odhalené výztuhy je na její vnější straně patrný výkop základové jámy, na jejímž dně jsou naházeny fragmenty prken i další konstrukční článek – dřevěný hranol z jedlového dřeva, opatřený podélnou drážkou. Pohled od severovýchodu. Foto J. Bláha.

- dřev či prken o šířce 10 cm a tloušťce 4 cm. Uvedené dlaby jsou situovány v podélné drážce s průřezem ve tvaru písmene „V“ (obr. 11:6),
- b) fragment jednostranně okoseného hranolu z jedlového dřeva o dochované délce 1,08 m. Hranol má obdélný průřez (8×12 cm) a na jedné z užších stran je, mírně asymetricky, opatřen podélnou drážkou o šíři 1,5 cm a hloubce 2 cm (obr. 11:5),
- c) větší fragment 3,0 m dlouhého a 22 cm širokého jedlového prkna, jehož tloušťka činí 3–4 cm. O jeho druhotném použití k vyztužení stěny obj. 14/78 v jeho JV části a odlišné funkci původní svědčí jak dva otvory o průměru 2 cm, provrtané ve vzájemném odstupu 1,73 m, tak zahrocení užší dochované strany popisovaného prkna (obr. 11:1),
- d) menší fragment 0,96 m dlouhého a 25 cm širokého dubového prkna o tloušťce 4 cm, jehož dochovaná užší strana je rovněž zahrocena (obr. 11:2).

Z vlastní konstrukce horizontálně kladenými prkny vyztužených stěn objektu byly zachráněny tyto fixující dva dubové kůly o dochované délce 0,93 a 0,87 m a průměru 11 a 9 cm (obr. 11:3–4). Určení jednotlivých druhů použitého dřeva provedl RNDr. E. Opravil, CSc., Opava.

Z hlediska interpretace nalezených konstrukčních prvků je nutno se především pozastavit u hranolovitého prahu či vaznice a). Ten byl nepochybně součástí sloupkové stěny drážkové konstrukce se svislou výplní z prken (e Stabwand, resp. r Ständerstabbau – srv. např. Binding–Mainzer–Wiedenau 1975, Z 8:1; Reinerth 1937, Abb. 3; Phleps 1967, 9, 11, Abb. 55a–b, Abb. 55; Berger 1963, Taf. 13; Vogel 1975, Abb. 7), bližící se technic-

Obr. 11. Olomouc - Úzká ul. (staveniště OD Prior). Dřevěné konstrukční články, využité druhotně jako výplň spodní části záspy základové jámy objektu 14/78 (1-2, 5-6) a kůly z konstrukce výztuhy stěn téhož objektu (3-4). Kreslil P. Večeřa.

ky příbuznému řešení rovněž drážkové stěny s výplní deskovou (r Ständerbohlenbau), jaká je doložena mj. i v Řezně pro dobu kolem r. 1250 a pak až do období pozdní gotiky (např. Strobel 1975, 107-108, Abb. 27). Boční vykrojení pro do země zapuštěné kůly, resp. sloupky (r Pfosten) je rovněž v řadě případů dokumentováno – zvl. ve Skandinávii (např. Reimers 1976, Abb. 18:B pro Bergen 12. stol.; dtto Hauglid 1976, fig. 118).

Další jedlový hranol b) s drážkou a okosením má rovněž řadu obdob v archeologických nálezech z různých oblastí dnešního Německa (např. Vogel 1975, 79-91, Abb. 7; v Bambergu byl nalezen v „zemnici“ z 2. čtvrtiny 13. stol., sloužící zřejmě, podobně jako tomu bylo v případě olomouckého obj. 14/78, jako součást obydlí ševce – příslušnou konstrukci autofí nálezové zprávy označují jako „Pfosten-Bohlenkonstruktion mit ausgeprägten Schwellenriegeln“ – srv. Losert-Sage 1987, 375, Abb. 2 a 5). K této terminologické různorodosti v německé literatuře je možno dále doplnit, že dle klasické práce A. Zippelia (1958, 188, 190-192) bychom tento náš nález museli označit za „Stabbau mit Schwellriegelkonstruktion“, odvozenou od jeho stavebního typu d), tj. „Pfosten-Stabbau“ (k tomu i Phleps 1958, 16).

Dále se lze zamýšlet nad původní funkcí druhotně použitého prkna c) se zahrocením jednoho konce a dvěma otvory – obdobné nálezy jsou rovněž uváděny (např. Ugglas 1931, fig. 195; Reimers 1976, 99, Abb. 16) – a to jako původní součásti svrchu uvedené sloupkové stěny drážkové konstrukce.

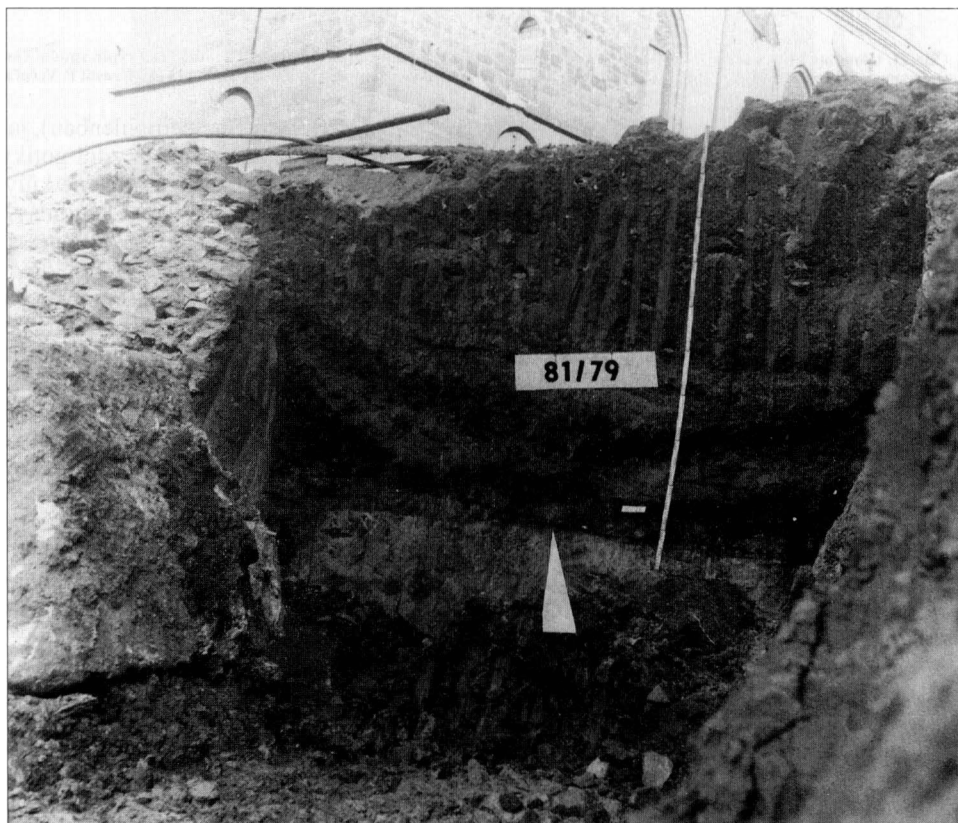
Přes terminologická úskalí, jejichž část nastínil náš exkurs, lze učinit určité závěry, týkající se kulturně-historických souvislostí těchto našich nálezů z obj. 14/78 na Prioru. Především nelze souhlasit s určitou libovůlí, se kterou někteří současní badatelé užívají pojmu „hrázděné zdivo“ (k jeho povšechné charakteristice jsme se vyjádřili v případě nálezu obj. 3/76 ve Školní ul. – srv. sub 2). Aniž je možno pouštět se na tomto místě do složité problematiky vývoje tohoto svérázného druhu dřevohlinitého „zdění“ (rychlý rozvoj poznatků v tomto směru daný především značným pokrokem v bádání na území dnešního Německa a přilehlých zemí je již téměř obtížně přehlédnutelný), je možno konstatovat, že se v Olomouci podařilo prokázat jeden z předcházejících stupňů vývoje dřevěných

konstrukcí, směřujícího ke zmíněné technice hrázdění. V každém případě asi nelze chybovat, použijeme-li v případě nejistoty nad určitými nálezy nepřímých stop (např. maza-nice, pokud ovšem nelze dle otisků dřev jednoznačně prokázat roubenou konstrukcí) vol-nějšího termínu „konstrukce skeletová“ (Binding–Mainzer–Wiedenau 1975, 14), či ještě obecněji „dřevohlinitá“. Dřevěné články z našeho výzkumu jsou samy o sobě dostateč-ným dokladem o tom, že jde o artefakty zhotovené profesionálními tesaři.

„Zemnice“ 14/78 byla zřejmě hospodářským objektem (letní pracoviště ševce, resp. jeho skladiště) a lze pochybovat o jeho dlouhodobější trvanlivosti. Důležitý je však sa-motný fakt objevu konstrukčních článků, pocházejících ze starších nadzemních budov – ty mohly být, ovšem jenom hypoteticky, v oblasti přilehlé ke kostelu sv. Mořice vysta-věny již krátce po r. 1248, kdy toto území bylo v souvislosti s druhou lokací města krá-lem vykoupeno z církevních rukou. V úvahu je však třeba vzít i případnou mobilitu dře-věných domů, které mohly být v případě potřeby rozebírány a pak přenášeny na značné vzdálenosti (Schwineköper 1980, 156, pozn. 125; Meckseper 1982, 90).

5.3. Po ukončení výzkumu na staveništi II. etapy výstavby OD Prior došlo v r. 1979 k neohlášenému a mechanizací provedenému rozšíření jeho plochy směrem na V (tj. do Mo-řického nám.).

Tak byl zčásti (jejíž velikost nám není známa) odbagrován třetí ze zmíněných zahl. ob-jektů, který bylo možno již jen na profilu, vzdáleném 2,70 m od V okraje obj. 14/78, do-

Obr. 12. Olomouc - Mořické nám./Úzká ulice. Řez souvrstvími zásypu zahloubeného objektu 81/79, vzniklý odbagrová-ním v souvislosti s rozšířením stavební jámy v její jihovýchodní části. Pohled od jihozápadu. Foto J. Bláha.

kumentovat a ovzorkovat – obj. 81/79 (obr. 2:81/79). Jeho, byť neodkrytá, J strana zřejmě opět zhruba respektovala prodloužení uliční čáry Úzké ulice (tj. i jižní linii stěn obj. 14/78 a 43/78). Minimální SJ délka zřejmě kvadratického zahloubení činila 4,50 m (dokumentován byl průběh severní vy dřevěné stěny) a je zřejmé, že co do velikosti předčilo oba vpředu uvedené objekty. Další rozměry, jak uvedeno, nemohly již být zjištěny. Jak patmo, zásyp 81/79 byl tentokrát tvořen především propálenou mazanicí s množstvím spáleného dřeva a popela. Rovná podlaha, vyložená zuhelnatělými prkny, zapuštěná zčásti až do jílovitého podloží (obr. 12), se nacházela v úrovni minimálně 1,30–1,50 m od původního terénu (srv. na S straně vzhůru vyklíňující vrstvy popožárového zásypu na obr. 12) a z hlediska výškopisného odpovídala zhruba podlaze sousedního obj. 14/78. Na řezu je rovněž patrná i kúlová jáma, související s dřevěnou konstrukcí fixující severní stěnu.

Dobu zániku objektu 81/79, který byl nepochybně rovněž jen součástí dřevohlinitého nadpovrchového domu složitější půdorysné dispozice, lze na základě z různých horizontů jeho zásypu získaných relativně početných keramických fragmentů (a to včetně druhotně požárem přepálených kusů „kolonizačního“ zboží) položit, stejně jako tomu bylo v případě obj. 14/78, do doby kolem r. 1300.

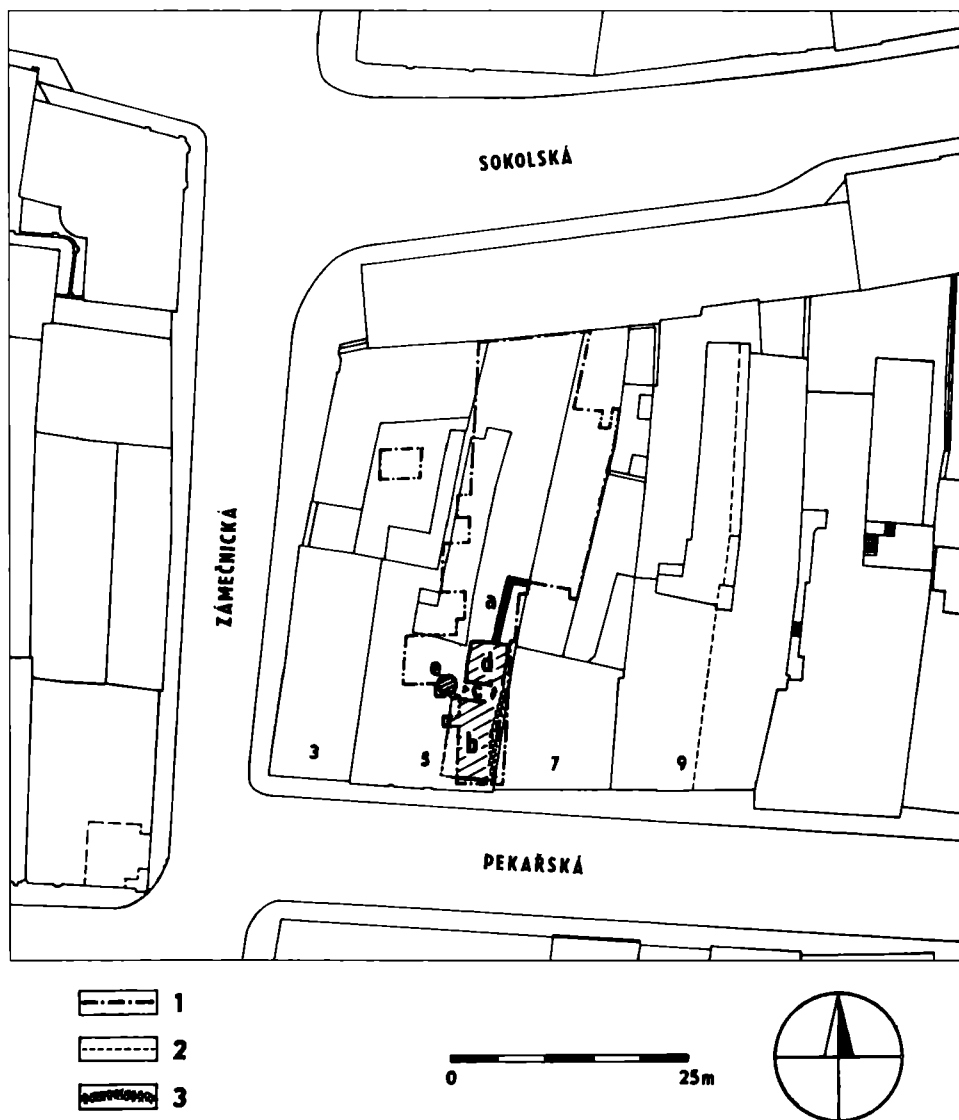
5.4. Při výzkumu na staveništi OD Prior byl v r. 1979 odkryt i prostý obdélný (vnější rozměr: 7,50×4,50 m), vnitřně nečleněný půdorys kamenného, zřejmě nepodsklepeného domu (obj. 79/79) o síle zdiva 0,85 m. Zbudován byl z lomového kamene – převážně šlo o ploché zlomky nazelenalé břidlice – přičemž pojivem zde byl jíl. Jak je zjevné z přiloženého situačního plánu (obr. 2:79/79), stavba byla původně situována při S parcelní hranici domu č.p. 465 v dnešní ul. 28. října a to v nitru arey, v odstupu cca 10 m od stavební čáry zmíněné ulice. Datování uvedené stavby není ještě spolehlivěji dořešeno – při výzkumu nebyly získány dostačující stratigrafické souvislosti. K zjištění termínu „post quem“ by snad ještě mohlo přispět vyhodnocení materiálu z jámy 31/78, vybrané uvnitř popisovaného objektu. Dle našich dosavadních pozorování, která vychází především z vyhodnocení výškopisného vývoje nivó terénu v jednotlivých časových stupních osídlení celé lokality, se musíme spokojit prozatím pouze s rámcovým zařazením kamenného objektu do 13.–14. stol. Z hlediska funkce lze u 79/79 s jistotou mírou pravděpodobnosti uvažovat, a to vzhledem k jeho poloze v rámci arey, velikostním parametrům i některým technologickým znakům, jako o špýcharu typu „Steinwerk“ (srv. níže sub 7.1.).

6. Dolní nám. č.p. 193 a 194. Rekonstrukce domů. Zjišťovací a záchranný výzkum v r. 1978 (obr. 1:9).

Uvedené domy se nachází v komunikačně nejexponovanější části historického jádra Olomouce – v prostoru, který se ve středověku nazýval „bohaté krámy“, či „mezi krámy“. Zde, v místech vzájemného dotyku ploch Horního i Dolního tržiště vždy sídlili nejbohatší olomoučtí kupci a kramáři. V 70. letech probíhal, mj. ve sklepních prostorách obou těchto domů intenzivní stavebně-historický průzkum. Jeho výsledek byl, z hlediska datování předpokládaných nejstarších nalezených stavebních zbytků, dosti nejednoznačný. Vzhledem k někdejšímu významu těchto domů se zde totiž předpokládal mj. i eventuální objev reliktů pozdněrománských půdorysných dispozic, což však nebylo možné bez archeologické sondáže potvrdit ani vyvrátit. Ke z našeho hlediska závažnému nálezu pak následně došlo v sondě S 2/78, kterou byly odhaleny základy severní obvodové zdi domu č.p. 193. Ve výplni její základové jámy byl nalezen stříbrný parvus krále Jana Lucemburského (1310–1346), který se sem dostal buď náhodně, nebo, což rovněž nelze zcela vyloučit, jako stavební oběť (tak je vykládán např. nález zlatého dukátu z doby kolem r. 1400 v základové jámě měšťanského domu v Goslaru – Griep 1963, 7). V každém případě znamená tento objev vítanou oporu při datování „post quem“ výstavby zděných částí tohoto kupeckého domu (Bláha 1979, 130).

K otázce počátků budování masivních měšťanských domů z kamene ve středověké Olomouci můžeme při této příležitosti ještě poznamenat, že k obdobnému poznatku, ja-

ko tomu bylo v případě právě popisované situace na Dolním nám., jsme dospěli, ovšem tentokrát dle stratigrafických pozorování, i v případě sondáže v domě čp. 249 na Žerotínově náměstí (obr. 3:8) v r. 1985 a posléze i na dalších místech. Kamenné domy, jejichž stavební materiál (lomový kámen, někdy kombinovaný s cihlou) pojený vápennou maltou, byly v centru města stavěny v masovějším měřítku až v průběhu 14. stol. a při jeho okrajích snad i později (srv. např. poznatky z Barvířské ulice sub 4.). Proč se asi budeme muset s myšlenkou masivních staveb pro dobu městské lokace rozloučit i v sociálně svrchovaném prostředí místního patriciátu snad blíže osvětlil pečlivý průzkum výkopu plyno-

Obr. 13. Olomouc - Pekařská ul. čp. 494 (č. o. 5). Základní půdorysná dispozice odkrytých objektů. 1 - plošný rozsah výzkumu; 2 - rekonstrukce západní a jižní stěny zahlobené jizby 18/83 (=b); 3 - pozdější (14.-15. stol.) kamenná zídka oddělující sousedící parcely. Kreslil P. Večeřa.

vodní trasy v tomto kritickém prostoru severního výběžku Dolního nám. (srv. níže sub 9.; obr. 1:13).

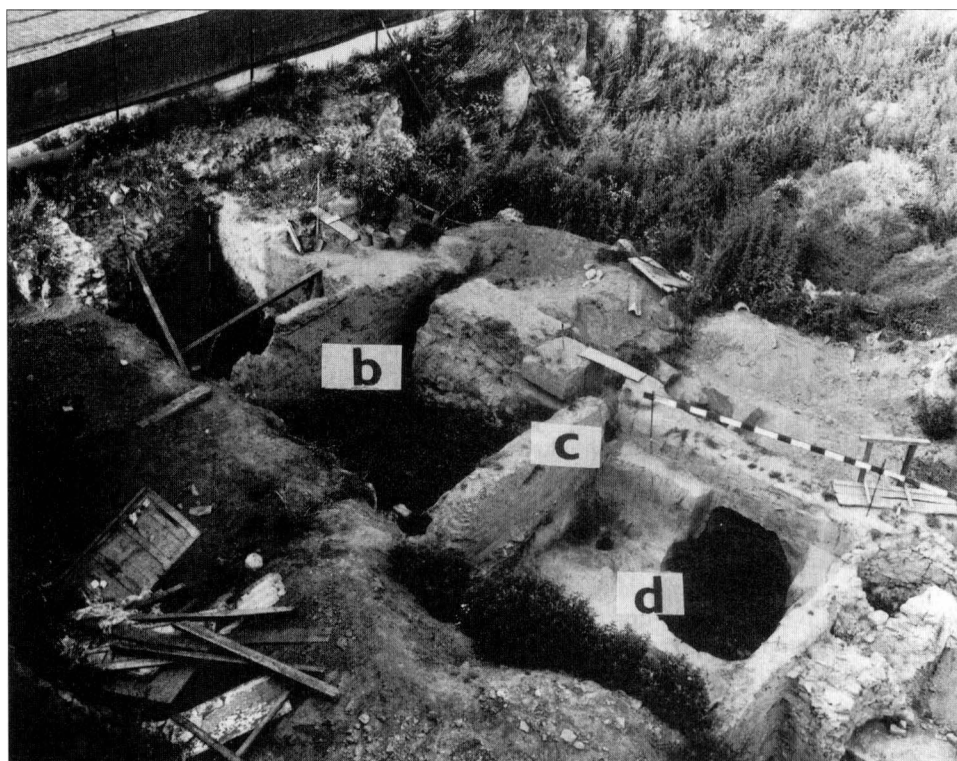
7. Pekařská ul. č.p. 490–493. Staveniště „Koruny“ a rekonstrukce dalších domů. Výzkum v r. 1982–1991 (obr. 1:2).

Z hlediska sledované problematiky přinesl nejzávažnější poznatky předstihový výzkum arey domu čp. 494 (tj. č.o. 5 – srv. obr. 13). Jenom vzhledem k absenci podsklepení v celé šíři parcely této měšťanské usedlosti jsme se v tomto případě mohli se svým odkryvem přiblížit k samotné uliční čáře uvedené ulice, která je pod jménem „platea pistorum“ doložena v městských písemnostech poprvé k r. 1382 (Nešpor 1936, 38; Spáčil 1969, 78) a sledovat zde určitý stavební vývoj z doby těsně následující po lokaci města v některých, pro nás tehdy překvapivých peripetiích. V následujícím se omezíme na stručný popis učiněných zjištění – podrobnější zprávu o zde nalezených sídelních i sídlištních objektech jsme podali jinde (Bláha 1993 a, 43–44).

7.1. V nitru městiště, v odstupu cca 15 m od uliční čáry, bylo odkryto torzo (SZ nároží) původně nepochybně podsklepeného domu z lomového kamene (obj. 61/83), pojeného jílem (obr. 14). Šlo o obdélnou stavbu o minimální dochované délce delší strany 7,30 m a šířce zdi 0,70 m (obr. 13:a). Z chronologického hlediska je důležité, že základový vkop pro tento objekt porušoval výraznou požárovou vrstvu, tvořenou hlavně spáleným dřevem a popelem (snad se jedná o zánikový horizont po starším – dřevěném předchůdci obj. 61/83?). V ní byl nalezen slitek cca 18 ks brakteátů krále Přemysla Otokara II. (tj. z doby před r. 1278 – za laskavé určení děkujeme J. Dopítovi). Tímto zjištěním je stanoveno „post quem“ datum zbudování domu 61/83. Druhým klíčovým momentem, upřesňujícím časové zařazení jeho funkce, byl zjištěný vztah k směrem jižním přiléhající komoře ne-

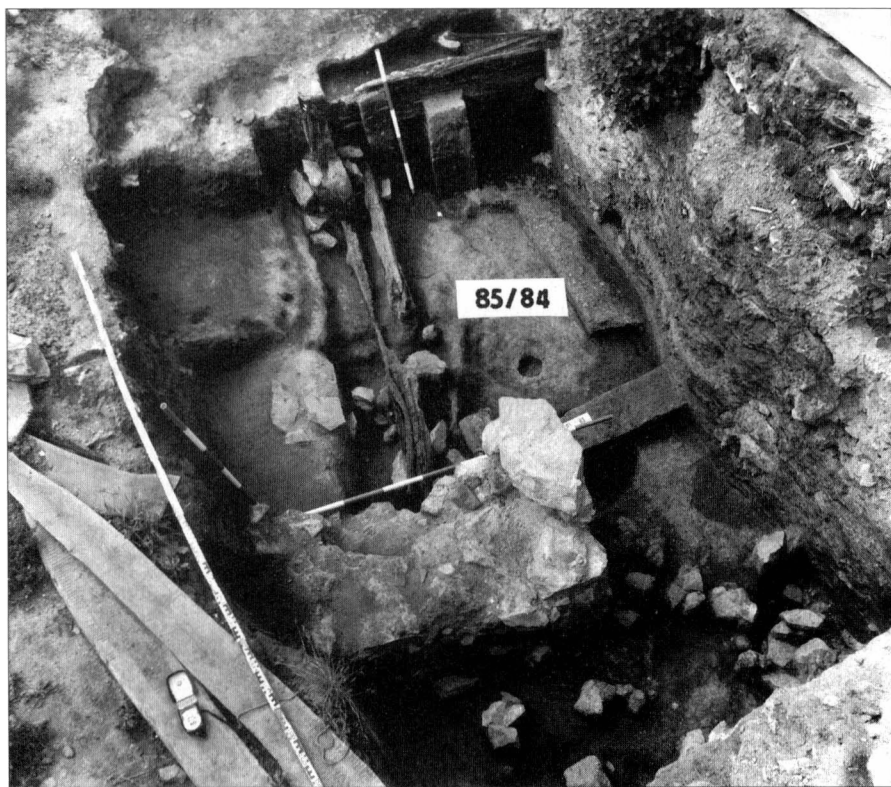
Obr. 14. Olomouc - Pekařská ul. čp. 494 (č. o. 5). Dochované severozápadní nároží kamenné špýcharovité stavby 61/83 z doby kolem r. 1300, situované v nitru parcely. Pohled od severozápadu. Foto J. Bláha.

Obr. 15. Olomouc - Pekařská ul. č.p. 494 (č. o. 5). Celkový pohled na zahloubenou půdorysnou dispozici trojprstorového „pekařského“ domu z 1. pol. 14. stol.; b – obdélná jizba při uliční čáře; c – úzký vstupní koridor – předsíň ze strany soutky; d – kvadratická komora, zapařstěná do starší obilní jámy ze 13. stol. Pohled od severovýchodu. Foto J. Bláha.

pochybně následně vystavěné usedlosti pekaře (obj. 17/83 – srv. obr. 13:d), jejíž zánik je datován, tentokrátě nálezy parvů Jana Lucemburského (1310–1346), do doby kolem poloviny 14. stol. (srv. níže). Kamenná stavba 61/83 tedy byla v provozu někdy kolem r. 1300, či krátce po tomto datu, a jednalo se o v nitru arey situovanou, zřejmě neobytnou špýcharovitou stavbu typu např. v severním Německu, ale v poslední době i v jiných částech této země, stejně jako i v dalších oblastech severnějších končin Evropy stále častěji nalázaných „Steinwerků“. Situaci na naší lokalitě si pro dobu kolem r. 1300 můžeme představit tak, že při uliční čáře stálo vlastní obytné stavení („Vorderhaus“) a to ze dřeva (k analogiím srv. např. Fehring 1980, 269–275; Týž 1986, 52–54; Týž 1995, 412–417; Erdmann 1983, 23–27; k vývoji v Braunschweigu naposled Rötting 1991, 22–28; Týž 1995, 392–393 s další lit.; Týž 1996, 40–54; k Mindenu především Isenberg 1977, 135–145; Táž 1988, 19–26; k jihozápadnímu Německu např. Lohrum 1992, 266; k pozoruhodným poznatkům v některých braniborských městech Plate 1989, 213–217; Táž 1996, 63–71; k lotyšské Rize např. Caune 1990, 173–186 aj.). Ostatně nález prozatím poněkud enigmatického objektu 79/79 na staveništi OD Prior (srv. sub 5.4.) je určitým prvním náznakem toho, že bychom v Olomouci v budoucnu mohli počítat s event. dalšími objevy dokladů staveb tohoto typu.

7.2. Směrem jižním od obj. 61/83, v úzkém pruhu pod nepodsklepeným průjezdem, byl téměř v úplnosti odkryt celkově zahloubený trojprstorový dům s obdélnou jizbou 18/83 o rozměrech 9,20×min. 4,20 m při uliční čáře (obr. 13:b; obr. 15:b) a předsíni (obr. 13:c;

Obr. 16. Olomouc - Pekařská ul. čp. 494 (č. o. 5). Zahloubený hospodářský objekt 85/84 ze 13. stol., situovaný při samé týlní hranici (hradební zdi) arey. Patrné jsou dřevěné prvky jednoduché výztuhy stěn objektu. Pohled od východu. Foto J. Bláha.

obr. 15:c). Do předsíně se vstupovalo z na západě k domu přiléhající soutky – po schodech se pak tímto poměrně úzkým koridorem sestupovalo jak do uvedené jizby, tak směrem severním do komory 17/83 o rozměrech 4,90×3,60 m (obr. 13:d; obr. 15:d). Před vstupem do zahloubeného domu byla dále obilní jáma (obr. 13:e), otevřená mj. rovněž úzkým koridorem z předsíně. Pozoruhodné jsou poznatky o úrovni podlah tohoto domu vůči nivó terénu v době jeho funkce. V případě jizby se jednalo o 2,50 m, podlaha komory se pak nacházela o 0,60 m výše. Konstrukce stěn komory i jizby byla primitivní: sloupková s prostě vně zasunutými horizontálními fošnami, u komory šlo o kombinaci téhož typu výztuhy s košatinou. Stopy zuhelnatělých sloupů v ose jizby naznačují existenci sedlové střechy.

Že šlo v případě tohoto trojdílného domu o usedlost pekaře, provozujícího svou živnost ve velké jizbě, dokládá nález minimálně 17 bochníčků již upečeného žitného chleba na podlaze tohoto objektu, a to v blízkosti bohužel již z časových důvodů neprozkoumané pece, stejně jako jiné předměty (Bláha 1993, 44, obr. 22). Z nálezových okolností jednoznačně vyplývá, že k zániku pekařského domu došlo za dramatických okolností – při požáru kolem r. 1350, jak to dokládají na jeho podlaze i v zásypu nalezené parvy z doby vlády králů Václava II. (1283–1305) a Jana Lucemburského (1310–1346). Popsané mohutné zahloubení celé dispozice bylo zřejmě zdůvodněno z hlediska vzniku ohně mimořádnou nebezpečností provozování pekařského řemesla v samém centru tehdy ještě převážně dřevěného města. Ostatně i časově následující, ovšem již nadpovrchová stavba

(obj. 1/82), na též místě existující v průběhu 2. poloviny 14. stol., byla opět dřevěná – při uliční čáře však s ní tentokrát funkčně souvisel mírně zahluobený hospodářský objekt (analogie k tomuto zjištění nacházíme opět např. v Mindenu – srv. Isenberg 1977; Táz 1988).

Na takto „archaické“ uspořádání městských domů (srv. „vesnickou“ trojdílnost komorového typu, přetrvávání obytných částí při ulici ve městech, což blokovalo kontakt řemeslníků a obchodníků s každodenním provozem na veřejných prostranstvích atd.) upozornil v poslední době např. J. Škabrada (1978; 1996; k vesnickému trojprostorovému domu a významu komory, která byla původně samostatně stojícím objektem již např. Nekuda 1984).

7.3. Pro doplnění budiž ještě poznamenáno, že v samém nejsevernějším týlu téže parcely čp. 494 (při městské hradbě, zbudované v kamenné podobě asi kolem r. 1300), bylo při též výzkumu odkryto torzo zahluobeného a opět primitivně prkny vydřevěného objektu 85/84 (obr. 16). V jeho výplni byla nalezena keramika 2. poloviny 13. stol. a v podlaze pak zapuštěný kompletní bezuchý hrnek z téže doby (jedná se o stavební oběť, či jeho jinou apotropájní funkci?). Využití tohoto objektu bylo nepochybně hospodářské (např. Untermann 1992, 232).

8. Hrnčířská ul. č.p. 146. Předstihový výzkum v r. 1993 (obr. 1:6).

V těsné blízkosti ohradní zdi dominikánského konventu u sv. Michala bylo v r. 1993 nalezeno torzo do skály 20–30 cm zapuštěného, zřejmě kvadratického objektu 8/93, o minimální délce strany 2,80 m. Vrstva výplně na jeho dně obsahovala keramiku 13. stol. Zahluobení bylo vně svého obvodu nadezděno zídkou z lomového kamene pojeného jílem – z ní se ovšem dochovalo pouze torzo o max. výšce 0,90 m a síle 0,50 m. Jak ukázaly horní partie zásepových vrstev, k zániku drobné stavby neznámé dispozice došlo kolem r. 1300 (podrobněji srv. Bláha 1994, 207).

9. Dolní nám. Předstihový výzkum v r. 1993 (obr. 1:13).

V délce cca 25 m proběhl podél západní fronty domů k severu ze zužujícího výběžku Dolního nám. výzkum v trase plynovodní rýhy. Rostlý jílovitý terén zde byl zachycen v hloubce 2,40–2,70 m, nejstarší polokační vrstva pak v úrovni 2,10–2,60 m. Uvedená vrstva, dle sporých keramických nálezů zařaditelná do doby kolem a po r. 1250, obsahovala mj. i bohaté doklady odpadu z tesařských prací a to včetně fragmentů již opracovaných dřev – hranolů. V nadloží následovaly na drobné nálezy a organický materiál bohaté vrstvy tržištního odpadu z 2. pol. 13.–14. stol., prokládané čtyřmi mezivrstvami primitivních, povětšinou štětových „dlažeb“. Nejstarší z nich (73/93) je datována do doby kolem r. 1300 a nejmladší („kočičí hlavy“ – 69/93) se pak zřejmě vztahuje k r. 1351, kdy moravský markrabí Jan Jindřich daroval Olomouci ungelt na vydláždění města (regist z r. 1430 v SOkAOI, AMO, rkp. 1540, fol. 4; k r. 1362 se již uvádí i dlaždičský mistr Tylon – tamtéž, rkp. 166, fol. 21a). Posledně uvedená dlažba byla odkryta pouhých 0,60–0,90 m od dnešního povrchu Dolního náměstí (podrobněji k nálezové situaci srv. Bláha 1994, 201–205).

Z uvedeného je patrné, že se od lokace v 2. čtvrtině 13. stol. do 2. pol. 14. stol. v těchto frekventovaných místech zvýšil terén o 2,10–2,60 m. S tímto trendem se mohly vyrovnávat jen relativně mobilní dřevěné stavby nejstarších měšťanských domů. Hledat v suterénech okolních budov zděné měšťanské domy z 13. stol. je tudíž, jak ukázal právě uvedený archeologický výzkum, nesmyslné (srv. nahoře sub 6). I na řadě dalších míst v Olomouci pozorujeme, že úroveň povrchu veřejných prostranství i vnitrobloků se stabilizovala nepochybně až s masivní výstavbou na maltu zděných domů a to hlavně až v průběhu 2. pol. 14. stol., či ještě o něco málo později (srv. nahoře sub 4. a 6.). Od poloviny 14. stol. lze navíc předpokládat i ingerence od této doby již dominující složky městské vlády – purkmistra a rady – a to mj. i ve stavebních záležitostech. Tehdy, jak vy-

plývá i z dalších poznatků (mj. z výzkumu v Pekařské ul. – srv. existenci soutek ve 14. stol. – o tom sub 7.), dochází poprvé i v Olomouci ke vzniku sevřených (souvislých) front domů při uličních stavebních čarách.

10. Pekařská ul. č.p. 491–492. Záchranný výzkum v r. 1992 (obr. 1:3).

V nitru uvedených parcel proběhly bez ohlášení památkovým orgánům stavební práce, při nichž byla odbagrována podstatná část cca 1,20 m zahloubeného objektu s rovnou podlahou (135/92), který byl zcela vyplněn požárovou vrstvou (propálená mazanice, spálené dřevo a popel) s četnými nálezy keramiky z průběhu 14. stol. Dokumentováno již mohlo být pouze torzo tohoto zahloubení o minimálních rozměrech 6,70×4,80 m (Bláha 1993b, 36) a bližší okolnosti jeho vztahu ke značnou kubaturou spáleniště doloženým dřevohlinitým konstrukcím nám zůstaly neznámy.

11. Třída Svobody č.o. 2, 4. Předstihový výzkum v r. 1992–1994 (obr. 1:5).

V této západní okrajové části středověké Olomouce prováděl T. Drobný rozsáhlý plošný odkryv (uvedenému vedoucímu výzkumu děkuji za poskytnuté, dosud nepublikované informace a historické interpretace). Kromě rozptýlené malty ve vrstvách 13. stol., související snad se stavbou bezprostředně s lokalitou sousedící tzv. Střední brány, byla především odkryta mohutná požárová vrstva, na jejímž povrchu byl nalezen parvus krále Václava II. (1283–1305) – i dle nalezené keramiky lze takto doložený oheň datovat do doby kolem r. 1300 (podobně jako při výzkumech v jiných částech Olomouce – srv. nahofe). Při této katastrofě byl zničen víceprostorový dřevěný, resp. dřevohlinitý nadzemní dům, jehož půdorys se podařilo, a to v Olomouci v prozatím jedinečném měřítku, dokumentovat. Odhalena byla roubená jizba (5,40×5,50 m) s prkennou podlahou, v jejímž JZ rohu se nacházela podezdívka pece o rozměrech 2,0×1,5 m. K jihozápadní stěně této jizby pak přiléhala další místnost. Z ní se zachoval zbytek zuhelnatělého nároží na SV (v těsném sousedství zmíněné pece) a kúlová jáma, vyznačující ve vzdálenosti 7,30 m JZ roh této prostory. Další náznaky, mezi něž patří i břidlicový, do pravého úhlu v oblouku k JV se prudce stáčeující kanálek na odvod dešťové vody, svědčí o možné existenci další části půdorysné dispozice – snad stavby lehčí dřevěné konstrukce, sloužící k hospodářským účelům. Obdobná stavba však mohla, dle vedoucího výzkumu ovšem jen hypoteticky, přiléhat i k SV stěně zmíněné jizby. Z uvedeného je patrné, že v periferní příhradební zóně Olomouce je možno pro 2. pol. až sklonek 13. stol. počítat i s existencí přinejmenším zčásti roubených domů, jejichž tři- až čtyřprostorová dispozice vytvářela půdorys komponovaný „do háku“, resp. do podoby písmene „T“.

12. Ulice 8. května č.p. 576. Záchranný výzkum v r. 1996 (obr. 1:10).

Ve dvorním traktu uvedeného domu provedl záchrannou akci T. Drobný (za poskytnuté a dosud nepublikované informace i interpretace vedoucímu výzkumu děkuji). Jednalo se o dokumentaci výkopu o rozměrech 6,8×10,0 m. V hloubce 2,2–2,3 m se nacházelo dno do hlinitopísčitého podloží zahloubeného nejstaršího, zřejmě výrobního objektu (s četnými nálezy kovářské strusky), zasypaného zčásti propálenou mazanicí a množství uhlíků. Po vyrovnání terénu navážkou byl v nadloží této jámy zbudován nadzemní dřevěný objekt, k němuž zřejmě náležela i torzovitě dochovaná kamenná podezdívka. Datum „ante quem“ funkce těchto objektů představují nálezy keramiky z další pozánikové planýrky a nadložní štětové úpravy, které lze datovat do počátku 14. stol. Zhruba v současné době byl z takto vzniklé nové úrovně povrchu vyhlouben další objekt s dřevěnou konstrukcí a svislými stěnami – jeho výplň tvořil zetlelý organický materiál se zbytky kůží. Prozkoumáno však bylo jen jeho torzo s rovným dnem o minimálních rozměrech 4,0×4,3 m. Dle průvodního keramického materiálu lze ukončení neznámé, snad hospodářské funkce tohoto posledně uvedeného zahloubení (autor výzkumu uvažuje o jeho využití v některém z odvětví kožedělné výroby), datovat ještě do průběhu 1. pol. 14. stol.

13. Hrnčířská ulice č.p. 136–139. Předstihový výzkum v r. 1998 (obr. 1:7).

Plošně rozsáhlý předstihový výzkum několika parcel v této periferní, při městské hradbě ležící části města Olomouce, prováděla H. Sedláčková (za ochotně poskytnuté zde použité a dosud nepublikované poznatky děkuji jmenované vedoucí výzkumu). Až podivuhodným způsobem se ve změní novějších výkopů a zdív dochoval téměř v úplnosti do původního terénu mírně zapuštěný obdélný objekt jizby (5,40×4,70 m), jejich obvod tvořila nízká kamenná podezdívka o síle cca 0,50 m, pojená hlínou, či jilem. Ta, jak výzkum ukázal, nesla dřevěnou, zřejmě roubenou konstrukci stěn. Jizba měla mazanícovou podlahu a vybavena byla dosud z velké části dochovanou cihlovou pecí o rozměrech 1,50×1,70 m. Další půdorysné souvislosti tohoto objektu, nacházejícího se ve vzdálenosti cca 8 m od uliční čáry (tj. relativně hluboko v nitru příslušné arey), nebylo možno spolehlivěji zjistit. Dle četných keramických nálezů dům zanikl požárem někdy v době kolem r. 1400.

III. Závěr

Předložený velmi hrubý a jistě na první pohled svojí útržkovitostí snad i badatele – medievalisty odrazující průhled do problematiky procesu poznávání stavebních konstrukcí nejstarších měšťanských domů v Olomouci je svým způsobem velmi instruktivní. Na příkladu archeologického výzkumu tohoto města s více jak tisíciletým vývojem, složitým půdorysem i mnohotvárnými a dramatickými peripetiemi svých dějin se ukazuje, jak málo mohou na některých lokalitách platit přímočará či zjednodušující schémata a předsudky, k nimž mnohý z „vědců“ s pochopitelnou přirozeností tíhne. Ukázalo se, že polokační horizont zahloubených obytných provizorií – zemnic není v tomto městě objektivně, v pravém smyslu tohoto slova, doložen. Pro Olomouc je především charakteristická pestrost ve využívání nejrůznějších stavebních technik, která se projevuje např. i v jejich kombinaci v rámci jedné stavby. Totéž ovšem platí i pro půdorysné dispozice jednotlivých domů, stejně jako pro topografickou a funkční strukturu zástavby městišť. Překvapující jsou některé doklady archaismů a retardací (srv. např. „pekařský dům“ v Pekařské ulici). Svými přírodními i kulturními předpoklady náleží Olomouc mezi města „dřevěná“, což platí téměř pro celé první století polokačního života tohoto města. Jak lze tento poznatek sloučit s našimi představami o jejím postavení v roli „metropole Moravy“? Na druhé straně však i archeologické nálezy naznačují pozitivní vliv městské samosprávy, která nesporně, a jak se zdá velmi progresivně, působila ve směru upevňování sebevědomí místního měšťanstva. Průvodním efektem tohoto úsilí pak byla i snaha o lepší reprezentaci obce, což se projevilo i v kvalitách stavebního rázu.

LITERATURA

- BERGER, L., 1963: Die Ausgrabungen am Petersberg in Basel. Basel.
- BINDING, G., MAINZER, U., WIEDENAU, A., 1975: Kleine Kunstgeschichte des deutschen Fachwerkbau. Darmstadt.
- BLÁHA, J., 1975 :Předběžná zpráva o výsledcích archeologického výzkumu na staveništi obchodního domu Prior v Olomouci v r. 1973. AR XXVII, 283–285.
- 1977a: Poznámky k počátkům a vývoji osídlení olomouckého podhradí. In: Richter M. (red.), Středověká archeologie a studium počátků měst. Praha, 28–35.
- 1977b: Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historickoarcheologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci za léta 1974–1976. In: Okresní archiv v Olomouci 1976. Olomouc, 63–67.
- 1978: Některé záchranné akce oddělení historickoarcheologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci v roce 1977. In: Okresní archiv v Olomouci 1977. Olomouc, 128.
- 1979: Přehled důležitějších záchranných akcí oddělení historickoarcheologického průzkumu při OSSPPOP v Olomouci za rok 1978. In: Okresní archiv v Olomouci 1978. Olomouc, 130–132.
- 1982: Několik archeologických zjištění a hypotéz k počátkům raně středověké a středověké Olomouce. VVM XXXIV, 194–197.

- 1985: Časněslovanská osada v Olomouci a počátky řemeslnicko-kupeckého podhradí. Příspěvek k postavci Olomouce v 10. století. AH 9, 133–146.
- 1988: Předběžná zpráva o objevu předvelkomoravského ústředí v Olomouci. AH 13, 155–170.
- 1993a: Archeologický doklad modlitební šňůry ze 14. století v Olomouci – příspěvek ke genezi růžence. In: Památkový ústav v Olomouci 1992. Výroční zpráva. Olomouc, 43–48.
- 1993b: Důležitější archeologické průzkumy. In: Památkový ústav v Olomouci 1992. Výroční zpráva. Olomouc, 34–38.
- 1994: Přehled důležitějších záchranných akcí archeologického útvaru při Památkovém ústavu v Olomouci za rok 1993. In: Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 2 (21) 1993, 201–208.
- 1995: Ke genezi Horního náměstí. In: Zatloukal P. (red.), Horní náměstí v Olomouci. Olomouc, 7–14.
- CAUNE, A., 1990: Gebäude und Topographische Strukturen in Riga vom 12. bis 14. Jahrhundert aufgrund der archäologischen Ausgrabungen. Lübecker Schriften für Archäologie und Kulturgeschichte 20, 173–186.
- DUDÍK, B., 1858: Olmützer Sammelchronik vom Jahre 1432 bis 1656. Brno.
- ERDMANN, W., 1983: Entwicklungstendenzen des Lübecker Hausbaus 1100 bis um 1340 – eine Ideenskizze. Lübecker Schriften für Archäologie und Kulturgeschichte 7, 19–38.
- FEHRING, G. P., 1980 : Fachwerkhaus und Steinwerk als Elemente der frühen Lübecker Bürgerhausarchitektur, ihre Wurzeln und Ausstrahlung. OFFA 37, 267–281.
- 1986: Städtischer Hausbau in Norddeutschland von 1150 bis 1250. In: Steuer H. (Hrsg.), Zur Lebensweise in der Stadt um 1200. Ergebnisse der Mittelalter-Archäologie. ZAM – Beiheft 4, 43–61.
- 1995: Lübeck zur Zeiten der Welfen (1125–1235). Archäologische Erkenntnisse zu Topographie, Grundstücks- und Bebauungsstrukturen. In: Luckhardt J., Nichoff F. (Hrsg.), Heinrich der Löwe und seine Zeit. München, 408–417.
- GOS, V., 1988: Slovanské osídlení severní Moravy. In: Frolc V. (red.), Rodná země. Brno, 181–190.
- GRIEP, H. G., 1963: Ausgrabungen und Bodenfunde im Stadtgebiet Goslar II. Harz – Zeitschrift 15 (96), 1–50.
- HAUGLID, R., 1976: Norske stavkirker. Oslo.
- ISENBERG, G., 1977: Stadtkernarchäologische Untersuchungen an der Bäckerstrasse in Minden 1973–1976. In: Nordsiek H. (Hrsg.), Zwischen Dom und Rathaus. Beiträge zur Kunst- und Kulturgeschichte der Stadt Minden, 129–146.
- 1988: Mittelalterliche Holzwohnbau aus archäologischer Sicht. Neuere Befunde zum städtischen Wohnbau des Mittelalters in Westfalen. In: Wiegmann G., Kaspar K. (Hrsg.), Beiträge zum städtischen Bauen und Wohnen in Nordwestdeutschland. Beiträge zur Volkskunde in Nordwestdeutschland, Heft 58, 19–26.
- LOHRUM, B., 1992: Fachwerkbau. In: Flüeler M. und N. (Hrsg.), Stadtluft, Hirsebrei und Bettelmönch. Die Stadt um 1300. Stuttgart, 248–266.
- LOSERT, H., SAGE, W., 1987: Ausgrabungen an der Schranne in Bamberg. Archäologisches Korrespondenzblatt 7, 375–386.
- MECKSEPER, C., 1982: Kleine Kunstgeschichte der deutschen Stadt im Mittelalter. Darmstadt.
- MICHNA, P., 1982: Ke stavebním dějinám středověkých domů v Olomouci (Archeologický průzkum dvou městišť v Barvířské ulici). Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 5, 179–241.
- 1988: K poznání zahloubených obydlí doby velkých kolonizací. In: Frolc V. (red.), Rodná země. Brno, 222–284.
- MICHNA, P., NEKUDA, V., 1987: Anfänge des städtischen Hauses in Mähren. In: Siedlungsforschung. Archäologie – Geschichte – Geographie, Bd. 5, 97–107.
- NEKUDA, V., 1984: Vesnický středověký dům na Moravě. AH 9, 21–37.
- NEŠPOR, V., 1936: Dějiny Olomouce. Brno.
- PHLEPS, H., 1958: Die norwegischen Stabkirchen. Karlsruhe.
- 1967: Alemanische Holzbauten. Wiesbaden.
- PLATE, Ch., 1989: Die Stadtwüstung des 13. Jahrhunderts von Freyenstein, Kr. Wittstock, Bezirk Potsdam. Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam, Bd. 23, 209–222.
- 1996: Kelleranlagen des 13. bis 15. Jahrhunderts in brandenburgischen Städten. In: Brachmann, H., Klápště, J. (Hrsg.), Hausbau und Raumstruktur früher Städte in Ostmitteleuropa. PA – Supplementum 6, 63–71.
- REIMERS, E., 1976: Einige mittelalterliche Hauskonstruktionen in Bergen. Acta Visbyensia 5, 89–106.
- REINERT, H., 1937: Haus und Hof im nordischen Raum. Leipzig.
- RICHTER, V., 1959: Raněstředověká Olomouc. Praha–Brno.
- RÖTTING, H., 1991: Pfostenbau–Ständerhaus–Kemenate: Zu Baubefunden der Braunschweiger Altstadtgrabung. Berichte zur Denkmalpflege in Niedersachsen, Jg. 11, Heft 1, 22–28.
- 1995: Art. „F 16 – Modell Braunschweig–Altstadt, Quartier St. Jacobi – Turnierstraße um 1230“. In: Luckhardt J., Nichoff F. (Hrsg.), Heinrich der Löwe und seine Zeit. München, 392–393.
- 1996: Das ostsächsische Doppelhaus des hohen Mittelalters im archäologisch-rechtshistorischen Befund von Braunschweig. In: Brachmann H., Klápště J. (Hrsg.), Hausbau und Raumstruktur früher Städte in Ostmitteleuropa. PA – Supplementum 6, 40–54.
- SCHWINEKÖPER, B., 1980: Zur Problematik von Begriffen wie Stauferstädte, Zähringerstädte und ähnlichen Bezeichnungen. In: Maschke, E., Sydow, J. (Hrsg.), Stadt in der Geschichte. Sigmaringen, 95–172.

- SPÁČIL, V., 1969: Vývoj názvů ulic v historickém jádru města Olomouce. In: Gardavský Z., Historické jádro města Olomouce a jeho problematika I. Olomouc, 76–78.
- ŠKABRADA, J., 1978: Sýpky domů v Pfaßenschlagu ve světle struktury vesnického domu jihočeské oblasti („šije“ vesnických sýpek a středověkých zemnic). AH 3, 355–369.
- 1996: K pochopení původní struktury některých typů středověkých domů na široké parcele. Průzkumy památek III, č. 1, 41–49.
- TEIGE, J., 1894: Zpráva o pramenech dějin Kláštera Hradištského u Olomouce (až do r. 1300). Věstník Královské české společnosti nauk 1893, tř. filosoficko-historicko-filologická. Praha, 1–80.
- UGGLAS af, C.: 1931: Lödöse (Gamla Lödöse). Historia och arkeologi. Göteborg.
- UNTERMANN, M., 1992: Das steinerne Wohnbau in Südwestdeutschland. In: Flüeler, M. und N. (Hrsg.), Stadtluft, Hirschebrü und Bettelmönch. Die Stadt um 1300. Stuttgart, 225–239.
- VOGEL, V., 1975: Die archäologischen Ausgrabungen im Stadtkern von Schleswig. Ausgrabungen in Deutschland, Teil 3. Mainz, 72–86.
- ZIPPELIUS, A., 1958: Die Rekonstruktion und baugeschichtliche Stellung der Holzbauen auf dem Husterknupp. In: Hermbrodt, A., Der Husterknupp. Beihefte der Bonner Jahrbücher Bd.6, 123–200.

Zusammenfassung

Archäologische Erkenntnisse zur Baukonstruktion der ältesten bürgerlichen Häuser in Olmütz (Olmütz)

Dieser Beitrag fasst bisherige Erkenntnisse über die frühmittelalterlichen Wohnbauten zusammen und zwar aufgrund der archäologischen Grabungsarbeiten auf dem Gebiet der Stadt Olmütz. Für die Zeit des 6.–10. Jhs. spricht alles dafür, dass die Bewohner aller gesellschaftlichen Schichten in den auf der Oberfläche stehenden Blockbauten wohnten. Erst in der spätromanischen Zeit (um 1200) entstanden im dicht bewohnten Suburbium der Olmützer Fürstenburg erste Steinbauten, die ein Zentrum der Herrenhöfe (z. B. in der Umgebung der St. Moritz-Kirche) gebildet haben.

Wie im Frühmittelalter, so auch nach der Lokation im 2. Viertel des 13. Jhs. war Olmütz Metropole Mährens. Die archäologischen Grabungsarbeiten des historischen Stadtkerns in Olmütz brachten für manche Forscher eine überraschende Erkenntnis, dass die Olmützer Bürger in den Holzhäusern gewohnt haben. Was der Konstruktion der Häuser betrifft, handelte es sich wie um die Blockbauten so auch um Flechtwerk oder um eine Skelettkonstruktion. Diese Erkenntnisse stammen von 13 Lokalitäten, wo man fast Wohnbauten freigelegt hat. Es wurde festgestellt, dass die Häuser im 13. und 14. Jh. auf der Erdoberfläche standen. Es handelte sich um dreiräumige Häuser mit einem eingetieften Raum, der zum Wirtschaftszwecken bestimmt wurde. Die Grubenhäuser, die in mehreren Städten in Böhmen und Mähren als Wohnungsprovisorien interpretiert werden, sind laut des Verfassers in Olmütz nicht belegt.

In der Umgebung der St. Moritz-Kirche wurden zwei Steinbauten entdeckt, die man mit den speicherartigen „Steinwerken“, oder mit den Objekten des Kernenate Typs vergleichen kann.

In der Pekafská-Gasse wurde ein unterkellertes Haus freigelegt, das aufgrund der Münzenfunde in das Ende des 13. und Anfang des 14. Jhs., datiert wurde. Auf derselben Parzelle stand noch vor der Hälfte des 14. Jhs. ein dreiräumiges Haus, das aus einer Stube, engem Flur und quadratischer Kammer bestand. In diesem Haus wohnte ein Bäcker, der im Hause auch sein Handwerk durchgeführt hat. Es ist beachtenswert, dass alle angeführten Hausteile sehr eingetieft waren (die Stube fast 2,5 m unter der Erdoberfläche).

Aus Stein oder Ziegel gemauerte Häuser kamen in dieser Zeit nur selten vor. Das hat auch von den Häusern der reichen Patrizier gegolten. Zur Änderungen kam es erst um 1400.

Dieser Beitrag versucht um eine Rekapitulation der 25 jährigen Erkenntnisse der Grabungsarbeiten im Stadtkern Olmütz.

Abbildungen:

1. Olomouc (Olmütz). Grundrisschema mit den Lokalitäten, die im Text vorkommen.
2. Olomouc (Olmütz). Grundriss des östlichen Teils der archäologisch erforschten Fläche vor dem Bau des Kaufhauses Prior (Mořické nám., Moritzplatz und Úzká-Gasse) mit den freigelegten Objekten.
3. Olomouc (Olmütz). Školní-Gasse Nr. 2. Ein Eckteil des Holzobjekts (3/76) – Blick vom SW.
4. Olomouc (Olmütz). Sokolská-Gasse Nr. 581. Nordprofil der Kulturschicht, die durch die Baggerarbeiten zerstört wurde. Dunkle Füllung des eingetieften Objekts 1/77 ist bezeichnet.
5. Olomouc (Olmütz). Úzká-Gasse (Baustelle des Kaufhauses Prior). Ein Teil des eingetieften Objekts 43/78 mit dem Eingang. Blick von SO.
6. Olomouc (Olmütz). Úzká-Gasse (Baustelle des Kaufhauses Prior). Grundriss des eingetieften Objekts 14/78. Auswahl der Funde (1–6). Litovel – Eine komplett erhaltene Knarre aus Kaolin (7) – ein Fragment des identischen Exemplars wurde in der Füllung des Objekts 14/78 gefunden (1).
7. Olomouc (Olmütz). Úzká-Gasse (Baustelle des Kaufhauses Prior). Freilegung des eingetieften Objekts 14/78; in seiner Füllung wurden Teile der Holzkonstruktionen, Mittelsäule und in Situ erhaltene

- Holzschallung der Wand freigelegt. Blick von NW.
8. Olomouc (Olmütz). Úzká-Gasse (Baustelle Prior) Nordöstliche Ecke des eingetieften Objekts 14/78 mit einer Eingangsrampe, die durch eine Brandschicht mit grosser Menge der verbrannten Lehm bedeckt wurde. Blick von SW.
 9. Olomouc (Olmütz). Úzká-Gasse, Baustelle Prior. Grabungsarbeiten der südöstlichen Ecke des Objekts 14/78 mit der erhaltenen Wandschallung und mit den zugehörigen Pfosten. Blick von NO.
 10. Olomouc (Olmütz). Úzká-Gasse (Baustelle Prior). Weitere Etappe der Grabungsarbeiten des Objekts 14/78.
 11. Olomouc (Olmütz). Úzká-Gasse (Baustelle Prior). Hölzerne Konstruktionsteile, die sekundär zur Ausfüllung des unteren Teils der Grube im Objekt 14/78 dienten (1–2, 5–6) und Pfosten aus der Schallungskonstruktion der Wände desselben Objekts (3–4).
 12. Olomouc (Olmütz). Mořitz-Platz/Úzká-Gasse. Schnitt durch die Schüttschichten des eingetieften Objekts 81/79, das durch die Baggerarbeiten entdeckt wurde. Blick von SW.
 13. Olomouc (Olmütz). Pekařská-Gasse Nr. 494. Grundrissdisposition der entdeckten Objekte. 1 – Grabungsfläche, 2 – Rekonstruktion der West- und Südwand der eingetieften Stube 18/83/=b/, 3 – spätere (14.–15. Jh.) Steinmauer zwischen den Nachbarnparzellen.
 14. Olomouc (Olmütz). Pekařská-Gasse Nr. 494. Erhaltene nordwestliche Ecke des Speicherbaus 61/83 aus der Zeit um 1300. Blick von NW.
 15. Olomouc (Olmütz). Pekařská-Gasse Nr. 494. Gesamtblick auf die eingetiefte Grundrissdisposition des dreiräumigen Bäckerhauses aus der 1. Hälfte des 14. Jhs., b – Stube an der Gassenlinie, c – Eingangskorridor – Vorzimmer, d – quadratische Kammer, die in eine ältere Getreidegrube aus dem 13. Jh. eingetieft wurde. Blick von NO.
 16. Olomouc (Olmütz). Pekařská-Gasse Nr. 494. Eingetieftes Wirtschaftsobjekt 85/84 aus dem 13. Jh., direkt an die Befestigungsmauer situiert. Man sieht die Holzleimte zur Festigung der Objekts-Wände. Blick von O.

